

Nr 14.

Ankom till riksdagens kansli den 12 april 1918 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående krigstidstillägg för år 1918 åt pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa jämte en i ärendet väckt motion.

I den till riksdagen den 14 januari 1918 avlåtna propositionen, nr 2, med förslag till tilläggsstat till riksstaten för år 1918 har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att i avbidan på proposition angående krigstidstillägg för år 1918 åt änkor och barn efter delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa beräkna för ändamålet under tionde huvudtiteln på tilläggsstat för år 1918 såsom förslagsanslag ett belopp av 145,000 kronor.

Sedermera har Kungl. Maj:t i en till riksdagen den 15 mars 1918 avlåten proposition, nr 179, föreslagit riksdagen att

a) för beredande under år 1918 av krigstidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa å tilläggsstat för år 1918 under tionde huvudtiteln anvisa såsom förslagsanslag ett belopp av 222,000 kronor; samt

b) godkänna följande allmänna grunder för krigstidstilläggets utgående:

§ 1.

Krigstidstillägg tillkommer, med nedan angivna undantag och begränsningar, sådana änkor och barn efter delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa, som vid ingången av år 1918 ägde åtnjuta pension från nämnda kassa.

§ 2.

Krigstidstillägget utgår till pensionsberättigad änka med 125 kronor jämte en tredjedel av pensionsförmånernas för året bestämda belopp, dock högst med tillhoppa 300 kronor;

till pensionsberättigad änka med pensionsberättigade minderåriga barn med 125 kronor till änkan och med 75 kronor för vart pensionsberättigat barn jämte en tredjedel av änkans och barnens för året bestämda pensionsförmåner, dock högst med tillhoppa 350 kronor för änka med 1 pensionsberättigat barn, 400 kronor för änka med 2 pensionsberättigade barn, 450 kronor för änka med 3 pensionsberättigade barn, 500 kronor för änka med 4 pensionsberättigade barn o. s. v.;

till pensionsberättigat minderårigt barn utan pensionsberättigad moder med 75 kronor jämte en tredjedel av pensionsförmånernas för året bestämda belopp, dock att krigstidstillägget icke må överstiga för 1 barn 250 kronor, för 2 syskon 300 kronor, för 3 syskon 350 kronor, för 4 syskon 400 kronor o. s. v.; samt

till annan pensionär med 75 kronor jämte en tredjedel av pensionsförmånernas för året bestämda belopp, dock högst med tillhoppa 250 kronor;

allt dock under iakttagande, att krigstidstillägget icke får överstiga pensionsförmånernas för året bestämda belopp i annat fall, än då detta årsbelopp är lägre än ovan angivna grundbelopp (125 kronor för änka, 200 kronor för änka med 1 pensionsberättigat barn, 275 kronor för änka med 2 pensionsberättigade barn o. s. v.), i vilket fall endast en mot samma grundbelopp svarande summa skall såsom krigstidstillägg utgå.

§ 3.

Från ifrågavarande krigstidstillägg undantages änka med eller utan barn, vilken enligt beslut av 1917 års riksdag erhåller understöd för år 1918 till sådant belopp, att pension och understöd tillhoppa uppgå till 300 kronor, dock att sådan änka med eller utan barn, som på grund av nämnda beslut äger uppbära understöd till mindre belopp än som enligt § 2 skolat utgå såsom krigstidstillägg, må i krigstidstillägg erhålla belopp, motsvarande skillnaden mellan berörda understöd och det enligt § 2 beräknade beloppet.

§ 4.

Om till krigstidstillägg av nu ifrågavarande slag berättigad änka eller barn under år 1918 avlidit, inträder stärbhuset i den avlidnas rätt.

§ 5.

Med minderårigt barn avses här sådant barn, som icke uppnått 18 års ålder.

§ 6.

Den, som åtnjuter full försörjning av den allmänna fattigvården, må icke komma i åtnjutande av ifrågavarande krigstidstillägg.

§ 7.

Krigstidstillägget utbetalas på en gång i den ordning, som av Kungl. Maj:t bestämmes.

Denna proposition har för förberedande behandling överlämnats till första särskilda utskottet.

Utskottet har jämväl fått till sig överlämnad en i andra kammaren väckt motion, nr 355, däri herr *Jungnell* hemställt, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 179, måtte besluta, att änkor och barn efter delägare (befattningshavare) i folkskollärarnas änke- och pupillkassa, vilka *efter ingången av år 1918* komma i åtnjutande av pension från nämnda kassa, erhålla så stor del av i Kungl. Maj:ts proposition föreslaget krigstidstillägg, som motsvarar den tid, under vilken vederbörande under året åtnjuter pension.

Till stöd för denna framställning har motionären anført följande:

»I Kungl. Maj:ts nådiga proposition, nr 179, angående krigstidstillägg för år 1918 åt pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa föreslås i § 1, att dylikt krigstidstillägg må tillkomma »sådana änkor och barn efter delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa, som vid ingången av år 1918 ägde åtnjuta pension från nämnda kassa».

Krigstidstillägg enligt detta förslag skulle alltså komma att tilldelas allenast sådana änkor och barn, som äro pensionsberättigade den 1 januari 1918. Om pensionsrätten inträder exempelvis den 1 februari, erhålles icke rätt till krigstidstillägg.

Då den nu rådande dyrtiden gör det synnerligen svårt för till änke- och pupillpension berättigade änkor och barn att på de i regel låga pensionerna nödtorftigt draga sig fram, synes det mig, att en förhöjning i viss utsträckning av utgående pensioner är en av kristiden påkallad och nödvändig åtgärd. Men ur den synpunkten torde icke vara riktigt att från åtnjutande

av krigstidstillägg bortskära dem, som bliva pensionsberättigade *under* år 1918. Av dessa, som under 1918 kunna komma att erhålla änke- och pupillpension, bör skiljas mellan dem, som erhålla pension efter under året avlidna *befattningshavare* och dem, som erhålla pension efter under året avlidna *f. d. befattningshavare*. Då dessa sistnämnda väl med anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 178, och den av mig och herr Bärge i Katrineholm i anslutning till denna proposition väckta motionen komma — som jag hoppas — att tillerkännas krigstidstillägg, oavsett huruvida pensionsrätt tillkommit *före* eller *efter* den 1 januari 1918, torde krav på krigstidstillägg för pensionsberättigade efterlevande till dessa ha mindre skäl för sig. Min framtällning avser sålunda endast pensionsberättigade änkor och barn efter sådana delägare i här ifrågasvarande änke- och pupillkassa, vilka avlida som *befattningshavare* under året.

Här ifrågasvarande änkor och barn kunna ej helt jämföras med pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst, vilka under år 1918 — sålunda efter 1 januari — bli pensionsberättigade, och för vilka motionsledes i år yrkades krigstidstillägg. Då på särskilda utskottets hemställen denna framställning av riksdagen avslogs, synes mig detta ha skett *dels* på grund av den bestämmelsen, att om befattningshavare under året avlidit, innan honom tillkommande krigstidstillägg till fullt utbetalts, övergår hans rätt härutinnan till stärbhuset, genom vilken bestämmelse änka och barn sålunda synas i viss mån kunna komma att åtnjuta del av befattningshavarens krigstidstillägg och *dels* på grund av utgående krigstidshjälp. Annorlunda blir förhållandet för änkor och barn efter delägare i folkskollärarnes änke- och pupillkassa, då nämligen sådana befattningshavare icke åtnjuta krigstidstillägg ej heller krigstidshjälp. Den tillfälliga löneförbättring, som under 1918 utgår, kan icke som dyrtidstillägg betraktas, och i varje fall komma icke änka och barn att åtnjuta del därav.

Det torde sålunda vara uppenbart, att ifrågasvarande änkor och barn, vilkas pensionsrätt kommer att inträda efter 1 januari 1918, komma i relativt ogynnsammare belägenhet än motsvarande änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst ävensom de i Kungl. Maj:ts proposition upptagna. En bestämmelse i utjämnande syfte torde därför böra av riksdagen antagas.»

Enligt det vid propositionen fogade utdraget av protokollet över ecklesiastikärenden för den 15 mars 1918 anförde vederbörande departementschef vid detta ärendes föredragning inför Kungl. Maj:t huvudsakligen följande:

»Vid anmälan den 31 december 1917 av de särskilda medelsbehov, som under tionde huvudtiteln borde för ecklesiastikdepartementets vidkommande tillgodoses genom anslag å tilläggsstat för år 1918, hemställde jag om förslag till riksdagen att, i avbidan på proposition angående krigstidstillägg för år 1918 åt änkor och barn efter delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa, beräkna för ändamålet under tionde huvudtiteln på tilläggsstat för år 1918 såsom förslagsanslag ett belopp av 145,000 kronor. I den av Kungl. Maj:t innevarande års riksdag förelagda tilläggsstaten till riksstaten för år 1918 är också för ändamålet upptaget ett belopp av nämnda storlek.

På sätt jag under berörda den 31 december 1917 erinrade, har 1917 års riksdag, med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning, medgivit, att sådana behövande folkskollärarynkor med eller utan barn, vilka från folkskollärarnas änke- och pupillkassa åtnjöte lägre pension än 300 kronor, finge tillerkännas understöd till så stort belopp, att pensionen och understödet tillsammans uppginge till 300 kronor, varjämte riksdagen för berörda ändamål beviljade under riksstatens tionde huvudtitel på extra stat för år 1918 ett förslagsanslag av 65,000 kronor.

Jag erinrade vidare, hurusom 1917 års riksdag, på Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning, för beredande under år 1917 av krigstidshjälp åt pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa under tionde huvudtiteln på extra stat för år 1918 anvisade ett förslagsanslag av 72,000 kronor, varjämte riksdagen godkände vissa allmänna grunder för krigstidshjälpens utgående. Dessa grunder voro i huvudsak desamma, som enligt beslut av samma års riksdag skulle gälla rörande av riksdagen beviljad krigstidshjälp för år 1917 åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst.

I skrivelse den 30 november 1917 har folkskolöverstyrelsen anhållit om förslag till riksdagen angående beredande av krigstidshjälp jämväl för år 1918 åt pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa och därvid föreslagit, att densamma måtte utgå med något högre belopp än för år 1917. Jag framhöll vid min ovanberörda anmälan av denna fråga, att med hänsyn till den ytterligare stegring i levnadskostnaderna, som under sistnämnda år ägt rum, det syntes mig nödvändigt, att framställning i den av överstyrelsen angivna riktningen gjordes hos 1918 års riksdag.

Till stöd för denna uppfattning åberopade jag även det anförande, chefen för finansdepartementet förut samma den 31 december 1917 avgivit till det vid statsverkspropositionen i utdrag fogade statsrådsprotokollet

över finansärenden, i vilket anförande nämnde departementschef förordad, att pensionsberättigade änkor och barn efter f. d. befattningshavare i statens tjänst måtte under år 1918 erhålla motsvarande tillägg till sina pensioner, som bereddes dem genom 1917 års krigstidshjälp, dock att detta tillägg till pensionerna skulle under benämningen krigstidstillägg utgå med höjda belopp och efter vissa ändrade grunder. Jag framhöll, att jämväl pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa borde för år 1918 komma i åtnjutande av krigstidstillägg enligt väsentligen samma grunder, som kunde komma att gälla för pensionsberättigade efterlevande efter befattningshavare i statens tjänst.

I en till riksdagen sedermera avlåten proposition (nr 13) har framställning gjorts angående beredande under år 1918 av krigstidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst. Enligt de för detta krigstidstillägg föreslagna grunder skulle nämnda tillägg utgå *dels* till pensionsberättigad änka med 100 kronor jämte 30 procent av pensionsförmånernas för året bestämda belopp, dock högst med tillhoppa 250 kronor;

dels till pensionsberättigad änka med pensionsberättigade minderåriga barn med 100 kronor till änkan och med 50 kronor för vart pensionsberättigat barn jämte 30 procent av änkans och barnens för året bestämda pensionsförmåner, dock högst med tillhoppa 300 kronor för änka med 1 pensionsberättigat barn, 350 kronor för änka med 2 pensionsberättigade barn och 400 kronor för änka med 3 eller flera pensionsberättigade barn;

dels till pensionsberättigat minderårigt barn utan pensionsberättigad moder med 50 kronor jämte 30 procent av pensionsförmånernas för året bestämda belopp, dock att krigstidstillägget icke finge överstiga för 1 barn 200 kronor, för 2 syskon 250 kronor och för 3 eller flera syskon 300 kronor;

dels ock till annan pensionär med 50 kronor jämte 30 procent av pensionsförmånernas för året bestämda belopp, dock högst med tillhoppa 200 kronor.

Om till krigstidstillägg av ifrågavarande slag berättigad änka eller barn under år 1918 avlidit, skulle stärbhuset inträda i den avlidnas rätt. Med minderårigt barn avsåges sådant barn, som icke uppnått den ålder, då enligt de särskilda pensionskassornas reglementen eller eljest givna föreskrifter dess rätt till pension i allmänhet upphörde. Den, som åtnjöt full försörjning av den allmänna fattigvården, finge icke komma i åtnjutande av ifrågavarande krigstidstillägg. Krigstidstillägget skulle utbetalas på en gång i den ordning, som av Kungl. Maj:t bestämdes.

Omförmälda proposition har nu blivit av riksdagen behandlad, och har därvid, i enlighet med förslag av vederbörande utskott (särskilda utskottets utlåtande nr 6), bland andra, de ändringar av riksdagen beslutats, att grundbeloppet för varje pensionär ökats med 25 kronor, att procent-satsen höjts till $33\frac{1}{3}$ procent, d. v. s. en tredjedel av pensionsförmånernas årsbelopp, att maximibeloppen ökats med 50 kronor samt att krigstids-tillägg skall utgå för pensionsberättigade barn utan någon av barnens antal betingad uteslutning från dylik delaktighet. Därjämte har föreskri-vits, att tillägget icke finge överstiga pensionsförmånernas för året bestämda belopp i annat fall än då detta årsbelopp vore lägre än grundbeloppet (125 kronor för änka, 200 kronor för änka med 1 pensionsberättigat barn, 275 kronor för änka med 2 pensionsberättigade barn o. s. v.), i vilket fall endast en mot samma grundbelopp svarande summa skulle utgå såsom krigstidstillägg.

I anslutning till den uppfattning, åt vilken jag förut givit uttryck, anser jag i stort sett enahanda grunder, som av riksdagen skulle så-lunda beslutats beträffande pensionsberättigade änkor och barn efter stats-tjänare, böra tillämpas i fråga om krigstidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa. Såsom minderåriga böra, i enlighet med vad i omförmälda proposition föreslagits, räknas sådana barn, som icke uppnått 18 års ålder.

Jag har i det föregående erinrat, hurusom riksdagen medgivit, att sådana behövande folkskollärarynkor med eller utan barn, vilka från folk-skollärarnas änke- och pupillkassa åtnjöte lägre pension än 300 kronor, finge tillerkännas understöd till så stort belopp, att pensionen och under-stödet tillsammans uppginge till 300 kronor ävensom å extra stat för år 1918 anvisat för ändamålet erforderligt anslag. Hänsyn till detta riks-dagens beslut synes mig så till vida böra tagas, att ytterligare stats-understöd åt ensamma änkor näppeligen torde böra ifrågasättas i vidare mån än att ensam änka, vilken genom nämnda beslut berättigats uppbära belopp, understigande 125 kronor jämte en tredjedel av sammanlagda pensionsförmånerna för året, nu må erhålla så mycket i krigstidstillägg, att hela understödsbeloppet uppgår till 125 kronor jämte en tredjedel av sammanlagda pensionsförmånerna för året. Finnas pensionsberättigade barn, torde beträffande dem böra gälla, att änka med barn, vilken genom nämnda riksdagsbeslut erhållit understöd till mindre belopp än hon skolat erhålla, därest hon berättigats komma i åtnjutande av krigstidstillägg en-ligt av mig här ifrågasatta grunder, nu må, utöver berörda 300 kronor, i krigstidstillägg uppbära skillnaden mellan vad hon enligt samma riksdags-

beslut äger åtnjuta i understöd och vad till sådan änka enligt i det föregående angivna regler skolat utgå i krigstidstillägg.

De för ifrågavarande krigstidstilläggs utbetalande erforderliga närmare bestämmelser, vilka det bör ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda, torde böra ansluta sig till de föreskrifter i sådant avseende, vilka komma att gälla i anledning av riksdagens beslut angående krigstidstillägg under år 1918 åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst.»

Utskottet.

Utskottet, som i likhet med Kungl. Maj:t anser, att krigstidstillägg bör under år 1918 utgå till här ifrågavarande änkor och barn, har beträffande de föreslagna grunderna för utgåendet av nämnda krigstidstillägg ansett sig böra tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag med den ändring, som betingas av ett bifall till det i berörda motion framställda yrkandet. På de i motionen anförda skälen anser utskottet sig nämligen böra föreslå, att krigstidstillägg jämväl skall utgå till sådana änkor och barn efter icke pensionerade delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa, vilka efter ingången av år 1918 komma i åtnjutande av pension från nämnda kassa. Till dessa synes krigstidstillägget böra utgå med så stor del av det för hela året beräknade krigstidstillägget, som svarar mot den tid vederbörande under året åtnjuter pension.

På grund av denna ändring erfordras något ökat anslag för här ifrågavarande ändamål. Utskottet anser, att en höjning av det av Kungl. Maj:t föreslagna beloppet 222,000 kronor till 230,000 kronor är tillräcklig för täckande av den ökade kostnaden.

Utskottet får därför hemställa

att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition och herr Jungnells ovanberörda motion må besluta att

a) för beredande under år 1918 av krigstidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa å tilläggsstat för år 1918 under tionde huvudtiteln anvisa såsom förslagsanslag ett belopp av 230,000 kronor; samt

b) godkänna följande allmänna grunder för krigstidstilläggets utgående:

§ 1.

Krigstidstillägg tillkommer, med nedan angivna undantag och begränsningar, sådana änkor och barn

efter delägare i folkskollärarnas änke- och pupillkassa, som vid ingången av år 1918 ägde åtnjuta pension från nämnda kassa.

§ 2.

Krigstidstillägget utgår

till pensionsberättigad änka med 125 kronor jämte en tredjedel av pensionsförmånernas för året bestämda belopp, dock högst med tillhoppa 300 kronor;

till pensionsberättigad änka med pensionsberättigade minderåriga barn med 125 kronor till änkan och med 75 kronor för vart pensionsberättigat barn jämte en tredjedel av ankans och barnens för året bestämda pensionsförmåner, dock högst med tillhoppa 350 kronor för änka med 1 pensionsberättigat barn, 400 kronor för änka med 2 pensionsberättigade barn, 450 kronor för änka med 3 pensionsberättigade barn, 500 kronor för änka med 4 pensionsberättigade barn o. s. v.;

till pensionsberättigat minderårigt barn utan pensionsberättigad moder med 75 kronor jämte en tredjedel av pensionsförmånernas för året bestämda belopp, dock att krigstidstillägget icke må överstiga för 1 barn 250 kronor, för 2 syskon 300 kronor, för 3 syskon 350 kronor, för 4 syskon 400 kronor o. s. v.; samt

till annan pensionär med 75 kronor jämte en tredjedel av pensionsförmånernas för året bestämda belopp, dock högst med tillhoppa 250 kronor;

allt dock under iakttagande, att krigstidstillägget icke får överstiga pensionsförmånernas för året bestämda belopp i annat fall, än då detta årsbelopp är lägre än ovan angivna grundbelopp (125 kronor för änka, 200 kronor för änka med 1 pensionsberättigat barn, 275 kronor för änka med 2 pensionsberättigade barn o. s. v.), i vilket fall endast en mot samma grundbelopp svarande summa skall såsom krigstidstillägg utgå.

§ 3.

Från ifrågavarande krigstidstillägg undantages änka med eller utan barn, vilken enligt beslut av 1917 års riksdag erhåller understöd för år 1918 till sådant belopp,

att pension och understöd tillhoppa uppgå till 300 kronor, dock att sådan änka med eller utan barn, som på grund av nämnda beslut äger uppbära understöd till mindre belopp än som enligt § 2 skolat utgå såsom krigstidstillägg, må i krigstidstillägg erhålla belopp, motsvarande skillnaden mellan berörda understöd och det enligt § 2 beräknade beloppet.

§ 4.

Sådana änkor och barn efter icke pensionerade delägare i folkskolläraernas änke- och pupillkassa, vilka efter ingången av år 1918 komma i åtnjutande av pension från nämnda kassa, erhålla så stor del av det för hela året på ovan angivna sätt beräknade krigstidstillägget, som svarar mot den tid vederbörande under året åtnjuter pension.

§ 5.

Om till krigstidstillägg av nu ifrågavarande slag berättigad änka eller barn under år 1918 avlidit, inträder stärbhuset i den avlidnas rätt.

§ 6.

Med minderårigt barn avses här sådant barn, som icke uppnått 18 års ålder.

§ 7.

Den, som åtnjuter full försörjning av den allmänna fattigvården, må icke komma i åtnjutande av ifrågavarande krigstidstillägg.

§ 8.

Krigstidstillägget utbetalas på en gång i den ordning, som av Kungl. Maj:t bestämmes.

Stockholm den 12 april 1918.

På utskottets vägnar:

PHILIP KLINGSPOR.

Närvarande: Se utlåtandet nr 13.